

ből is csak válogatást közölnek, ám a megjelent anyag így is rendkívül gazdag, több szempontból is figyelmet érdemel, s fontos adalékokat szolgáltat mind az író életét és életművét, mind pedig korának kulturális és társadalmi, politikai légkörét tekintve. A levelek mindenekelőtt arról tanúskodnak, hogy Németh László életművében a levél mindvégig meghatározó, a naplóval és az önéletrírással egyenrangú műfajként volt jelen, ezért az ő esetében mindenképpen indokolt a fennmaradt levelezés kiadása. Az udvarias levélváltások helyett tartalmas írásokat olvashatunk: a levelek az életrajzi vonatkozások mellett betekintést engednek az író műhelyébe, de megfogalmazódik Németh László alapvetően küldetéses írói magatartásának és önértelmezésének jó néhány alap gondolata is, amelyek változása szintén jól nyomon követhető. Fontos adalékokat találunk egyes művek keletkezéstörténetére vonatkozóan, valamint támpontokat azok értelmezéséhez (különösen tanulságosak például az oly sok vitát kiváltó *Galilei* c. drámájára vonatkozó részek). Másrészt a közel hétszáz levelezőtárs-sal folytatott, több mint három ezer levelet magában foglaló levelezés egyben korrajz és kortörténet is, amely hiteles képet nyújt a korabeli magyar irodalmi életéről és kultúrpolitikáról, Magyarország szellemi légköréről.

A levelezéskötet egyik legszebb erénye, hogy a leveleket olvasva kirajzolódik előttünk Németh László arca is. Az élete utolsó évtizedeiben folytonosan betegséggel, s vissza-visszatérő kételyekkel küszködő, ám másokon mindig segíteni kész író erkölcsi tartása csak még hitelesebbé teszi azt a tényt, hogy 20. századi irodalmunk egyik legjelentősebb, eszmetörténetileg is meghatározó alakja volt. A terjedelmes, ugyanakkor könnyen kezelhető, nagy gondval készült kiadvány ezáltal is a még mindig előítéletektől övezett életmű reális megítélését szolgálhatja. (*Osiris Kiadó*, 2000)

BENDE JÓZSEF

JAMAMOTO CUNEMOTO: HAGAKURE

Számos könyv jelent meg az utóbbi időben magyarul, amelyről korábban csak olvashattunk itthon, de magát a művet nem vehettük fordításban a kezünkbe, pedig éreztük, hogy egy kultúrának fontos részét képezik. Ebbe a sorba tartozik, ha csak az elmúlt néhány hónap könyvtermését nézzük, például az *Upánisadok*, *Az Ezeregyéjszaka meséi*, s most a *Ha-*

gakure (magyarul kb. „a levelek alatt”, vagy „az avar alatt”) is.

A *Hagakure*t Jamamoto Cunemoto nevéhez kötik, aki samuráj volt a 17. és 18. század fordulóján Japánban, s hűbérura halála után zen szerzetes lett, hogy lelkéért imádkozhasson. Élete végén lelkes tanítványának, Tasiro Curamotonak hét éven keresztül diktálta mintegy ezerháromszáz kisebb és nagyobb tanítását, melyeket az ifjú tizenegy könyvbe gyűjtött; ez lett a tulajdonképpeni *Hagakure*, amely évszázadokon keresztül csak kéziratos formában terjedhetett, mert egyrészt a hagyományos, régivágású samurájszellem sokaknak ekkor már visszatetszőnek tűnt, másrészt pedig tanításai alapvetően az ősi Busidóban gyökereztek, s azok szembefordultak az akkor Japánban is uralkodó konfucianizmussal. A *Hagakure* így is az egyre kisebb számú samurájok becsületkódexévé vált, idővel nem csak ők hivatkoztak rá, alig több mint két évszázad alatt a japán kultúra egyik legtöbb-ször idézett könyvévé vált.

A magyar kiadás csak válogat a *Hagakure* tizenegy könyvből, mégis tisztának tűnik az a kép, amelyet a könyv megvalósítandónak tart: bátor, önmagát mindenkor fegyelmezni tudó, becsületes, erős, önzetlen férfi megformálását tűzi ki feladatul, aki mindennap felkészül a halálra. A halál központi helyet foglal el a *Hagakure* szemléletében. A *Hagakure* szerint ugyanis az ember a halál pillanatában esélyt kap arra, hogy kiteljesedjék, önmagára ébredjen, kiölve magából az önimádat utolsó darabját is. A hazugság, lustaság megbocsájt-hatatlan, a fényűzés, pompa megvetendő egy igazi samuráj számára. Hűségét, bátorságát, nemes jellemét legjobban önfeláldozásával tudja bebizonyítani, s győzelme csak úgy teljes, ha elsősorban saját magát győzi le, s csak ezután ellenfelét (Cunemoto biztosít róla, hogy ez utóbbi gyerekjáték az előzőhöz képest). A samuráj nem sokra becsüli azt az embert, aki „csak a szóval foglalkozik”, mert az „nem tárja fel a szív mélységeit”, az ember mindennapi tettei alapján ítéltetik meg. Cunemoto is a maga által megfogalmazott szabályok szerint élt, s csak a samurájok korának pusztulása okozta, hogy papírra vethette gondolatait tanítványa.

A *Hagakure* tulajdonképpen felfedi, hogy mi rejtezik egy kardvágásban, s a harc miért csupán egy forma, kifejezés módja annak az életszemléletnek, amelynek ugyanaz a célja, mint minden szellemi útnak: a teljes élet. Mindezt elég nehéz megérteni mai nyugati embernek, de emlékezzünk arra, hogy az ide-

gennel való első találkozás mindig borzongató és különös érzés, s nem bölcs cselekedet csak a hibákat keresni a kezdeti lépéseknél. (Szenzár Kiadó, 2000)

PÁNCZÉL HEGEDŰS JÁNOS

A TERJESZKEDŐ SZÖVEG(ÉRTELMEZÉS)

Az irodalmi szöveg antropológiai horizontjai

A közelmúltban az Osiris Kiadónál megjelent tanulmánykötet a magyar irodalomtudomány, esztétika, filozófia, klasszika-filológia számára még új és szokatlan, ám nyugaton már hagyományt teremtett szerkesztésmódot szeretne meghonosítani; egymás mellett/után vonultatja fel a vitát indító tanulmányt a hozzászólással, megjegyzéssel, viszontválasszal, észrevétellel. A tanulmányok egy sor irodalomelméleti, illetve esztétikai kérdést vetnek fel, gyakran szépirodalmi szövegekből kiindulva, újra- meg újraolvasva őket.

A kötet szerves egésszé válásának talán két átszövődés lehet a titka: egyik az adott művel, fogalommal, esetleg jelenséggel folytatott irodalomelméleti diskurzus, amely átvonul a szövegben, hogy majd több éven keresztül a hazai irodalomtudomány és esztétika fókuszában időzve választ, vagy válaszkiértelmezést adjon az adott jelenségre.

A másik oka, hogy a szerzők egyazon irodalomelméleti iskola mesterei, illetve tanítványai, így a szövegek párbeszédét a szerzők párbeszéde előzte meg. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Irodalomtörténi Intézetének könyvtárában az Általános Irodalomtudományi Kutatócsoport, mely budapesti, debreceni és pécsi hermeneutákból áll rendre megvitatta egymás tanulmányait. Az itt elhangzott (és folyóiratokban általában megjelent) előadásokat Bednics Gábor, Bengi László, Kulcsár Szabó Ernő és Szegedy-Maszák Mihály szerkesztette kötetbe.

A későbbiekben minden bizonnyal irodalomelméleti tankönyvvé váló kötetben az adott irodalomelméleti iskolának megfelelően a hermeneutikai beszéd az uralkodó, ám megjelennek már kitérési kísérletek is. Azon kívül, hogy a hermeneutika tere (újra?) kiszélesedik bibliai és rabbinikus értelmezésre, nagy szerephez jut még a textualitás, de Zsádányi Edit *Hamupipőke nem megy bálba* című tanulmányában már a nagy elbeszélések közül a hamupipőke mesének legitimitás vesztését dolgozza fel a feminista irodalomkritika szempontjából. A tanulmányokban gyakran határátlépés tapasztalható, és ennek gyümölcseként megjelenik egy fontos felismerés, ami a kutások egy újabb nyomvonalát jelölheti ki: bizonyos szövegek értelmezéséhez a hermeneutika és dekonstrukció találkozására, együttműködésére (?) van szükség.

Fehér M. István filozófus nyitó tanulmánya (*Művészet, esztétika és irodalom Hans-Georg Gadamer filozófiai hermeneutikájában*) számos olyan kérdést vet fel, melyekre a választ, vagy az arra történő kísérletet a kötet többi szerzőjétől kapunk. Ezek a tanulmányok a válaszok után kutatva gyakran visszanyúlnak a hagyományba, Arisztotelész *Poétikájáig* vagy a *Szentírásig*.

Az *irodalmi szöveg antropológiai horizontjai* című kötet értékét és talán súlyát is mindenképpen növeli a szerzőknek (fiatal koruk ellenére) az irodalmi diskurzusban való jártasága, valamint a külföldi szakirodalom alapos ismerete. Hogy „friss” műről van szó, az az előszóból is kiderül: bizonyos kifejezések és fogalmak magyarítása, vagy az eredeti elnevezés használata még kérdéses, és ezáltal következtelen is. Elképzelhető, hogy a könyv szerzői adják rá a későbbiekben (talán újabb kötet formájában) a választ.

Az irodalmi szöveg antropológia horizontjainak nyelvezetét az olvasó kénytelen megszokni, hisz azoknak, akik tisztában szeretnének lenni a kortárs magyar irodalomtudomány főbb kutatási területeivel és irányvonaláival, kötelező olvasmány. (Osiris, 2000)

SZÜTS ZOLTÁN